

2. Продіус О.І. Креативний менеджмент як запорука сучасного ефективного управління [Електронний ресурс] / О.І. Продіус // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). – С. 67-72. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/n4-5.html>.
3. Свидрук І.І. Креативний менеджмент. Навч. посіб – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 224 с.

Жаліло Я.А.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
к.е.н, с.н.с., провідний науковий співробітник

ІНСТИТУЦІЙНА ПАСТКА «ОЛІГАРХІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ» ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Тривала економічна нестабільність та загострення макроекономічних диспропорцій, які в останні роки спостерігаються на тлі перманентної політичної турбулентності, загострюють проблему відповідності соціально-економічного розвитку України ключовим сучасним викликам. Наразі це – практична реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та формування європейської моделі економіки; забезпечення стійкості проти тиску гібридної зовнішньої агресії та відкритої воєнної загрози; зниження соціальної напруженості та реконсолідація суспільства на шляху відновлення легітимності державотворення.

Формування адекватних відповідей стикається з проблемою реалізації в Україні необхідних економічних та політико-правових реформ. Очевидні повільність та непослідовність таких реформ прийнято пояснювати так званою «відсутністю політичної волі». Відповідно, створюється ілюзія, що для проведення ефективних реформ потрібно лишень поставити на ключові позиції в управлінні держави чесних та незаангажованих реформаторів. Проте неуспішність кроків на цьому шляху, в тому числі – радикально-революційного характеру, підштовхує до висновку про глибоку об'єктивну обумовленість комплексу перешкод реформам в Україні.

Користуючись усталеною термінологією, можемо констатувати сформованість в Україні «олігархічної економіки» як способу економічної організації, якому притаманне переважання побудованих великими корпоративними суб'єктами («олігархами»), які виконують ключові функції у відтворенні господарської системи, ієрархічних відносин щодо реалізації економічної влади, причому ці ієрархії вибудовуються на основі формального (лобіювання) чи неформального (корупція) впливу цих суб'єктів на рішення органів державного управління з метою отримання політичної ренти у вигляді преференційних умов доступу до суттєвих умов їхнього власного економічного відтворення.

Очевидним є формування в Україні класичної «інституційної пастки» на шляху реалізації економічних та політичних реформ: трансформаційні витрати щодо зміни моделі «олігархічної економіки» достатньо високі, оскільки пов'язані з необхідністю зміни структури національної економіки, тому наявна модель, в якій консервується нинішня структура, зберігається навіть в умовах зниження її віддачі, а зростання витрат збереження status quo компенсується через збільшення отримуваної бенефіціарами цієї моделі політичної ренти. Оскільки канали отримання політичної ренти (податкові преференції, неринкове ціноутворення, нерівність доступу до ринків тощо) принципово відрізняються від властивих конкурентному економічному середовищу, економіці нав'язується екстрактивна модель ринкових відносин, яка відторгає суб'єктів, не залучених до олігархічних ієрархій. Функціональна невизначеність значної частки економічних суб'єктів у відтворенні господарської системи призводить до посилення опортуністичної поведінки та накопичення негативних екстерналій лібералізації. Через це в економічній політиці вимушено зберігається висока частка адміністративних важелів управління, надалі гальмуючи становлення базових

інститутів ринкової взаємодії господарських суб'єктів, що надає «інституційній пастці» властивості самовідтворюваності.

Для виявлення шляхів подолання пастки «олігархічної економіки» слід насамперед звернутися до її генези в Україні. З нашої точки зору, об'єктивне економічне підґрунтя цієї моделі було закладено у період активного економічного зростання 2000-2004 рр., генерованого сприятливою зовнішньоекономічною кон'юнктурою. У цей період створилася можливість локально вирішувати загальнонаціональні завдання валютно-фінансової та фінансової стабільності через розвиток спільноти експортоорієнтованого великого бізнесу, що дало державі змогу де-факто підмінити її зміцненням цілісну стратегію структурних зрушень. Між тим, трансформації цього підґрунтя у дійсну «олігархічну економіку» сприяло наростання невизначеності внаслідок інституційної кризи кінця 2004 – 2005 рр. та підпорядкування економічної політики вимогам політичного циклу, вплив яких було посилено погіршенням у цей період кон'юнктури світових ринків. Необхідність компенсації зростаючих трансакційних витрат спонукала великий бізнес до здобуття політичної ренти через усталення контактів з органами державної влади. В Україні сформувався специфічний різновид соціального капіталу – «політичний капітал», який створив основу для розвитку альтернативної державній «олігархічної» ієрархії відносин в національній економіці. Утвердження цієї ієрархії відбулося у період після економічної кризи 2008-2009 рр., коли глобальна економічна депресія призвела до послаблення зовнішніх імпульсів зростання української економіки, що посилило потребу в отриманні політичної ренти. В умовах посилення інституційної кризи значуща частина взаємовідносин бізнесу з державою перемістилась у вузький соціальний простір, вільний від обмеженості офіційними інститутами, центральне місце в якому посіли неформальні зв'язки на вищому рівні.

Описані вище політико-економічні процеси засвідчують, що силові сценарії демонтажу «олігархічної економіки» є недовірними, оскільки посилюють інституційну кризу, і призводять лише до перерозподілу економічної влади. В умовах інституційної нестабільності «олігархи», маніпулюючи своїм винятковим відношенням до ресурсів відтворення господарської системи, спроможні підпорядковувати політичну дезорганізацію цілям отримання переваг у конкуренції із собі подібними. Навіть повне руйнування олігархічних ієрархій без подолання інституційної кризи веде в умовах глобалізації не до формування альтернативних способів національної економічної організації, а до заміни їх елементами зовнішнього управління з боку міжнародних організацій (зокрема, МВФ), потужніших держав чи транснаціональних корпоративних суб'єктів.

Вирішення проблеми «олігархічної економіки» має відбуватися в Україні не через руйнування великого капіталу, а через визволення його з «інституційної пастки» та здійснюватися в рамках загальної стратегії послаблення інституційної кризи та утвердження складових інклюзивного розвитку. Це створить можливість консолідації наявного економічного потенціалу для трансформаційних змін шляхом досягнення когерентності стратегій потужних суб'єктів господарської системи та цілей, напрямів та завдань економічної стратегії держави. Слід наголосити, що такий підхід жодним чином не виключає суттєвих структурних змін в економічній системі, а навпаки, дозволяє створити підґрунтя для цих змін в умовах загальної обмеженості ресурсів.

Подолання інституційної пастки «олігархічної економіки» потребуватиме переходу від обмеженої логіки макроекономічної стабілізації до стратегії зростання та відповідного функціонального розширення інструментарію макроекономічного регулювання, при перебудові відносин між бізнесом та державою.

По-перше, для демонтажу інституційного потенціалу спротиву реформам має бути впроваджено економічні компенсатори трансформаційних витрат для груп суб'єктів, від яких очікується відмова від орієнтації на політичну ренту та здійснення модернізації відповідно до сучасних викликів. На користь цього працюватимуть стимулювання економічного зростання за допомогою бюджетно-податкових та грошово-кредитних важелів (для перспективних секторів) і вдосконалення механізмів міжгалузевого переливу капіталів

(для секторів, на які очікує скорочення та реструктуризація). Зокрема, йдеться про стимули інвестування, амністію тіньових капіталів, розблокування експортного потенціалу, розширення місткості внутрішнього ринку тощо.

По-друге, синхронно має відбуватися формування альтернативи «олігархічній» ієрархії і досягнення рівномірності розподілу економічної влади на основі забезпечення дієвості функціональних інститутів, що забезпечують механізми економічної комунікації – грошово-кредитної та фіскальної систем, ринкової конкуренції, економічної кооперації та комплементарних процесів встановлення сучасних демократичних форм співпраці держави та господарських суб'єктів і поширення мережевої самоорганізації останніх.

Іванова Н.Ю.

Національний університет «Києво - Могилянська академія»
к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії

КРЕАТИВНА ОСВІТА ЯК ФАКТОР ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Інноваційна економіка базується на розумінні того, що головною продуктивною силою стає людина, яка здатна обробляти нову інформацію і генерувати нові знання, на розумінні того, що наукові знання і спеціалізовані унікальні навички їх носіїв стають головним джерелом розвитку матеріального і нематеріального виробництва, забезпечення стійкого економічного розвитку.

Творець теорії креативного класу Р. Флорида стверджує, що визначальним фактором успішного економічного розвитку країни, регіону, підприємства є творчі люди. В своїх дослідженнях він доводить, що технології, компанії і венчурний капітал пересуваються на території з великою концентрацією талановитих і креативних людей. Для характеристики сучасної економіки використовуються не такі показники, як ВВП, виробництво чавуна і сталі на душу населення, а якість життя, ступінь економічної свободи, частка в виробництві високотехнологічної продукції, індекс креативності та інші. Р. Флорида вважає, що ядро креативного класу складають люди, які зайняті в науково-технічній сфері, освіті, мистецтві, музиці і індустрії розваг. Економічна функція цих людей міститься в генеруванні нових ідей, нових технологій і нового креативного змісту. Для креативного класу всі аспекти і всі прояви креативності – технологічні, культурні, економічні взаємопов'язані і неподільні [1]. В нашій країні ця група людей має назву «творча інтелігенція».

Таким чином, враховуючи, що основним фактором інноваційної економіки є людина, одним із пріоритетних напрямів розвитку української економіки має бути розвиток освіти і, в першу чергу, креативної освіти. Багато країн (Японія, Сінгапур, Південна Корея, Чехія ті інші) вже давно оголосили освіту найважливішою стратегічною галуззю соціально-економічного розвитку. Особливо гостро проблема переходу на нову методологію освіти стоїть для України.

Для того, щоб творчо вирішувати завдання, які виникають в різноманітні людської діяльності, пріоритет має бути відданий креативній освіті. Лише така освіта здатна формувати у суб'єктів освіти творче мислення, розвивати у них не лише інтелектуальні здібності, але й креативні (творчі).

Вербально - репродуктивний підхід, на якому будувалось традиційне навчання, базується на пам'яті суб'єкта освіти. Чим більше інформації запам'ятає той, кого навчають, тим краще і для нього і для викладача. Однак ще Д. Гілфорд і Е. Торренс зазначали, що люди з високим інтелектуальним коефіцієнтом (IQ) далеко не завжди є креативними. Е. Торренс навіть запропонував теорію інтелектуальної межі: за IQ нижче 115 – 120 балів інтелект і креативність утворюють єдиний фактор, а за IQ вище 120 балів творчі здібності і інтелект стають незалежними факторами.

Як зазначають О. Цедрінський і Н. Рогач, сутність креативної освіти полягає в тому, щоб пам'ять того, кого навчають, була задіяна оптимально (особистісно-орієнтована і